

עבדות מרצון או חירות כפויה?

בראשית פרק מז

(יח) ותתנם השנה ההוא ויבאו אליו בשנה השנית ויאמרו לו לא נכחד מאדני כי אם תם הכסף ומקנה הבהמה אל אדני לא נשאר לפני אדני בלתי אם גוינתנו ואדמתנו: (יט) למה נמות לעיניך גם אנחנו גם אדמתנו קנה אתנו ואת אדמתנו בלחם ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה ותן זרע ונחיה ולא נמות והאדמה לא תשם: (כ) ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה כי מכרו מצרים איש שדהו כי חזק עליהם הרעב ותהי הארץ לפרעה.... (כה) ויאמרו החיתנו נמצא חן בעיני אדני והיינו עבדים לפרעה:

דברים פרק כח

(סח) והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תסיף עוד לראתה והתמפרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה: אבן עזרא דברים פרשת כי תבוא פרק כח פסוק סח והתמכרתם - אינו כמו ונמכרתם, רק פי': אתם תבקשו למכור עצמכם, אנשים ונשים ואין קונה.

שמואל א פרק ח

(יא) ויאמר זה יהיה משפט המלך אשר ימלך עליכם את בניכם יקח וישם לו במרפבתו ובפרשיו ורצו לפני מרפבתו.... (יג) ואת בנותיכם יקח לרקחות ולטבחות ולאפות.... (יז) צאנכם יעשר ואתם תהיו לו לעבדים: (יח) ויעקתם ביום ההוא מלפני מלככם אשר בחרתם לכם ולא יענה ה' אתכם ביום ההוא: (יט) וימאנו העם לשמע בקול שמואל ויאמרו לא כי אם מלך יהיה עלינו:

שמות פרק כא	ויקרא פרק כה	דברים פרק טו
(ב) כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם: (ג) אם בגפו ובא בגפו יצא אם בעל אשה הוא וינצאה אשתו עמו: (ד) אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו: (ה) ואם אמר לאמר העבד אהבתי את אדני את אשתי ואת בני לא יצא חפשי: (ו) והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעלם:	(לט) וכי ימוך אחיד עמך ונמכר לך לא תעבד בו עבדת עבד: (מ) כשכיר כתושב יהיה עמך עד שנת היבל יעבד עמך: (מא) ויצא מעמך הוא ובניו עמו ושב אל משפחתו ואל אחוזת אבתיו ושוב: (מב) כי עבדי הם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד: (מג) לא תרדה בו בפרך ונראת ממלחתי:	(יב) כי ימכר לך אחיד העברי או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך: (יג) וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תעניק לו מצאנך ומגרנדך ומיקבך אשר ברכך ה' אלהיך תתן לו: (טו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלהיך על כן אנכי מצוה את הדבר הזה היום:

(יא) וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הַמְבַלֵּי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתֵּנוּ לְמוֹת בְּמִדְבָּר מֵה זֹאת עֲשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם : (יב) הֲלֹא זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבַד אֶת מִצְרַיִם מִמֵּתֵנוּ בְּמִדְבָּר :

במדבר פרק יד

(ג) וְלָמָּה ה' מְבִיא אֶתְנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנַפֵּל בְּחָרָב נְשִׁינוּ וְנִטְפְּנוּ יְהִיו לְבָזוּ הַלֹּא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיִמָּה : (ד) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוִבָה מִצְרָיִמָּה :

שו"ת הריב"ש סימן תפד

ראובן שלוח משמעון ונתחייב לו בקנין בכל תוקף בתפישת הגוף... וחק זה הוא נהוג במלכות ארגון שאם אין לו מטלטלין בני חורין שהוא נתפש בגופו. ועתה שמעון המלוה תבע חובו מראובן הלוה ונמצא שאין לו. בקש שיהיה הלוה נתפש בגופו כפי החיוב שנתחייב לו. והלוה טוען שאינו מן הדין שיהיה נתפש בגופו... תשובה – הדין עם ראובן הלוה שאין אדם יכול לשעבד עצמו ולהתנות להיות נתפש בגופו... ובכאן נמי להיות נתפש בגופו איכא צערא דגופא, ואינו יכול להתנות בו... והרא"ש מטוליטול"ה ז"ל כתב כן בתשובת שאלה אפילו התנה על עצמו שיתפוס המלוה את גופו. וכתב לו זה בשטר אינו מועיל. ואינו יכול לאסרו ולא להשתעבד בו. ע"כ. והאמת כי בעירנו זאת נוהגין הדיינים לתפוש הלוה בגופו כשנתחייב כן והוא מצד תקנת הקהל. ועוד תקנו הקהל שאף בלא חיוב יתפש כל אדם על כל תביעה שיתבעוהו, או יתן ערבים על התביעה הנקרא קיום ב"ד. ואני רציתי למחות בידם על התקנה ההיא באשר היא שלא כדין תורתנו. ואמרו לי כי זו תקנת השוק מפני הרמאין. ושלא לנעול דלת בפני לווין. והנחתים על מנהגם. ומכל מקום אפשר לומר שאם הלוה מוחזק שיש לו מטלטלין ומבריוחן, אפשר לבית דין לכופו ולאסרו גם להכותו בגופו... אבל אם הלוה עני ואין לו מה לשלם הדבר ברור שאסור לתפשו בגופו ולענות נפשו ואף אם נתחייב בזה בשטר והיה התנאי מועיל מן הדין. שהרי אפילו לעבור לפניו כדי לביישו אסור... ואיני רואה שום צד אחר שיהיה מן הדין לתפסו בגופו כיון שאין לו מה לשלם...

שולחן ערוך חושן משפט הלכות שכירות פועלים סימן שלג סעיף ג

התחיל הפועל במלאכה, וחזר בו בחצי היום, וחזר, ואפילו קבל כבר דמי שכירותו ואין בידו לשלם לבעל הבית, יכול לחזור בו והמעות חוב עליו, שנאמר: כי לי בני ישראל עבדים (ויקרא כה, נה), ולא עבדים לעבדים.

הרב שג"ר - לוחות ושברי לוחות – חופש וקודש, עמ' 87

החירות התנ"כית איננה החופש המודרני, היא איננה החירות של האדם המודרני – החופש האישי, האוטונומיה של הפרט והאינדיבידואליות... ניתן לבחור בטוב או ברע, אך לא ניתן לבחור מהו טוב ומהו רע... החירות של התנ"ך תפרש לא כחירות לעשות ככל העולה על רוחי, מין חופש גחמני, גם לא החירות הניטשאנית ליצור את עצמי בעצמי, ואפילו לא החירות האקזיסטנציאלית להיות מה שאני. החירות התנ"כית קשורה לצדק ולשנאת העבדות, המונחת עמוק בתשתיות הראשוניות ביותר של אמונת ישראל. יש לה תפקיד מרכזי בעיצוב ההיסטוריה של עם שמרד בעבדות ושילם על כך מחיר יקר (למשל בימי בר כוכבא או בעקבות המרד הגדול ברומאים). די אם נזכיר כדוגמה למרכזיות החירות בהקשר זה את יציאת מצרים מבית עבדים, ההופכת לנימוק של רבות מהמצוות בתורה. זוהי החירות מכוחו של שלטון נצלני וגחמני, והכפיפות לחוקו הצודק של הקב"ה. מצד זה היא קשורה גם לשוויון, שוויון לפני החוק וגם שוויון כלכלי הבא לכלל ביטוי במצוות השביעית והיובל ובמצוות נוספות. מקורה של השנאה התנ"כית לעבדות הנו בעול שבשעבוד איש לרעהו, בכך שהוא כפוף לו ושהוא הופך רכשו... החירות התנ"כית היא חירות של הקולקטיב. הפרט כסובייקט של החירות עדיין לא נולד, שהרי הסובייקטים של החירות בתנ"ך הם הקהילה, העדה והמשפחה.

(יב) שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקִדְשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ: ... (יד) וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְעַמְּתֶךָ וְשׂוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ וְכָל בְּהֵמַתְּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְעַמְּתֶךָ כַּמֹּד: (טו) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְיָרֵעַ נְטוּיָה עַל כֵּן צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת:

ויקרא פרק יט

(לד) כְּאֲזַרְח מִכֶּם יִהְיֶה לְכֶם הַגֵּר הַגֵּר אֲתִיכֶם וְאַהֲבִיתֶם לוֹ כַּמֹּד כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: (לה) לֹא תַעֲשׂוּ עֹנֵל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמִּשׁוֹרָה: (לו) מֵאֲזַנִּי צֶדֶק אֲבִי צֶדֶק אֵיפֶת צֶדֶק וְהָיוּ צֶדֶק יִהְיֶה לְכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

דברים פרק כד

(יז) לֹא תִטֹּה מִשְׁפַּט גֵּר יְתוֹם וְלֹא תִחַבֵּל בְּגֵד אֶלְמִנָּה: (יח) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל כֵּן אֲנִי מְצַוֶּה לַעֲשׂוֹת אֶת הַדָּבָר הַזֶּה:

חביבה שפטר

ב"ה יום שחרור ירושלים התשע"ט

שאלו שלום ירושלים תהילים קכב

- א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד
שְׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית ה' נִלְךְ.
ב עֲמֻדוֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַם
ג יְרוּשָׁלַם הִבְנוּיָה כְּעִיר שְׁחָבְרָה – לָהּ יַחַד
ד שָׁשׂם עָלוּ שְׁבֻטִים שְׁבֻטֵי-יָהּ יְעֻדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת לְשֵׁם ה'
ה כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפָּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד.

- ו שְׁאֵלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִי אֶהְבִּיד
ז יְהִי-שְׁלוֹם בְּחֵילֶךָ שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ
ח לְמַעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה-נָא שְׁלוֹם בְּךָ
ט לְמַעַן בֵּית-ה' אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשׁה טוֹב לְךָ.

- המאירי: אם נפרשהו על דוד בעצמו, יהיה ביאורו: כשאמר דוד לנתן הנביא 'הנה אנכי יושב בבית ארזים וארון הא-להים יושב בתוך היריעה', והשיבו נתן 'כל אשר בלבבך עשה כי הא-להים עמך' – ראה שמ"ב ז' ודהי"א י"ז, עד שבאתהו הנבואה 'לא אתה תבנה הבית' וכו', ואמר: "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך" – רוצה לומר: במה שאמר לי נתן 'כל אשר בלבבך עשה', והייתי בטוח לבנותה, ושיהיו רגלינו עומדות בשעריך', ו'היו' – עבר במקום עתיד; ושתהיה 'בנויה' ויעלו 'שם שבטים', ושישבו שם 'כסאות למשפט' – הכל עבר במקום עתיד. וכשראה שלא נתקיימה מחשבתו, דיבר דבריו – החל מפסוק ו) כחושק המתאונן על שאינו יכול להפיק רצונו כחשקו, מעורר בני גילו, שמאחר שאינו זוכה בבנינה, לא הוא ולא הם עמו, שיברכוה וישאלו בשלומה לא-ל ובשלום אוהביה.
- מכות י' ע"א: אמר ר' יהושע בן לוי: מאי דכתיב "שיר המעלות לדוד, שמחתי באומרים לי בית ה' נלך"? אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, שמעתי בני אדם שהיו אומרים, מתי ימות זקן זה, ויבא שלמה בנו ויבנה בית הבחירה ונעלה לרגל, ושמחתי.
- רד"ק: "המזמור הזה מאמר בני הגלות, ומרוב תאוותם לבנין בית המקדש, יזכרו עלות ישראל לרגלים, וידברו על לשון האבות שהיו בזמן הבית"
- המאירי "זה המזמור יש לפרשו על בני הגלות... יתנבא על בשורת הגאולה: שבהגיע תור הגאולה ויצא קול הישועה, תגדל שמחת העם בבשורה. ולהפליג במעלת הישועה האריך "בשבחי ירושלים ואמר: עומדות היו רגלינו... כלומר כשהיית במילואך"
- אבן עזרא תהלים פרק קכב פסוק א: שיר המעלות, שמחתי באומרים – אמר רבי משה כי זה השיר אמרו דוד שיאמר עם הזמירות בבית השם בעת שיבנה הבית ורבי ישועה אמר כי זה בעבור הבית

שהקים לו דוד בעיון ויש אומרים על הבית השלישי כל אחד מישראל אומרים שמחתי באומרים הם עולי רגלים:

6. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ביכורים פרק ג הלכה ב

מתני' כיצד מעלין את הבכורים. כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעירו של מעמד ולנים ברחובה של עיר ולא היו נכנסים לבתים ולמשכים היה הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלהינו: גמ' כגון יהויריב ומכיריו. ולינו בבית הכנסת. תנא רבי חלפתא בן שאול מפני אוהל טומאה. בדרך היו אומרים שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. בירושלים היו אומרים עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים. בהר הבית היו אומרים [שם קנ א ו] הללויה הללו אל בקדשו כו'. בעזרה היו אומרים כל הנשמה תהלל יה הללויה:

7. רש"י תהלים פרק קכב פסוק ג: ירושלים הבנויה – כשיבנה שלמה בני בית המקדש בתוכה תהא בנוי' בשכינה ומקדש וארון ומזבח: כעיר שחברה לה – כשילה שדימה הכתוב זו לזו שנאמר (דברים י"ב) אל המנוחה ואל הנחלה מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים, ורבותינו אמרו יש ירושלים הבנויה בשמים ועתידה ירושלים של מטה להיות כמותה:

8. רד"ק תהלים פרק קכב פסוק ג ירושלים הבנויה. אומרים בני הגלות: כשהיתה בנויה ירושלים והיתה השכינה בתוכה, כמה היתה מהוללה, ואנא תמצא עיר כמותה, שחברה לה, עדת ישראל, יחדיו, שלש פעמים בשנה, מי ראה עיר כמו אותה העיר:

9. הרב קוק חיבת ירושלים, חזון הגאולה:

שתי מתנות טובות נשתלמו לנו במלואן מירושלים, עיר מקדש מלך: גאון הקודש וגבורת החיל. מעת אשר חרבה עירנו ושמש בית מקדשנו ונוטל כבוד מבית חיינו נחשכו לנו שני המאורות הללו. גאון הקדש חדל תת את כחו, אור הנבואה הא-להית הועם, רוח הקודש פסק וחשכים הלכנו נודדים בגויים. גבורת החיל חדלה גם היא לעומת זה, נתדלדל כחנו והננו כצללים נהלכים בארצות נכר. שתי המתנות הא-להיות הללו, הקדושה והגבורה, שאין קץ לזיוון ותפארתן בהיותן משולבות שתיהן יחדיו, נתקו זו מזו וכל אחת בפני עצמה נתדלדלה דלדול אחר דלדול, עד אשר מחשכת הגלות המנוולת נדבקו בנו טומאת כפירת א-להים תחת גאון הקודש ורשלנות ומורד לבב תחת גבורת החיל... ורוח התחיה בהגיעו בשערי ירושלים כבר ידע את אשר לו, הוא יכיר שכבר הגיע לו התור לעמוד על רגליו הכן. הגיעה השעה לנער מעליו בבת אחת את שכחת ד' ואת הרשלנות גם יחד ולשוב לקבל את שתי המתנות הטובות משולבות יחד: הקדושה והגבורה בחבורת, גאון הקודש וגבורת החיל.

10. " ברוך ה', עבר עלינו יום אתמול כ"ח אייר, זה היום הגדול אשר בו זיכנו צור ישראל ברוך הוא לבוא לארץ חמדתו, ולראות בעינינו התחלת עמיחת קרן ישעו לעם קודשו, וברחמיו יוסף לאמצנו, לגבר חיילים בעבודת ה' ועמו, במכון הקודש (הרב קוק במכתב לרב עבי יהודה. הרב קוק עלה לירושלים בכ"ח אייר תרס"ד).

11. הרב חרל"פ, שירת היים:

לעת זקנתו, כששכב הרב חרל"פ על מיטת חוליו, היה רופאו הפרטי ד"ר שטרנבך מבקרו לעתים מזומנות. באותה העת נערך בשכונת 'שערי חסד' פרויקט שיפור תשתיות, והגנרטור שהפעיל את כל כלי החפירה והקידוח וגרם לרעש רב, הועב ממש מתחת חלון חדרו של הרב החולה. בדאגתם לרב, חשבו בניו וחתניו לבקש מד"ר שטרנבך, בהיותו גם רופאו הפרטי של ראש העיר, זלמן שרגאי, שיבקש מראש העיר שיוזז מקור הרעש מחלון חדרו של הרב למקום אחר, מרוחק יותר. הרגיש הרב חרל"פ בכוננתם, קרא לחתניו ובניו ובקול חרישי אמר: 'עד עכשיו זכיתי לצאת

ולראות את בנינה של ירושלים. עכשיו כשאני חולה בביתי אני יכול עוד לצאת ולראות את ירושלים בבנינה. והנה, כשאני שומע את רעש המכונה אני יודע שיירושלים נבנית. אנא, אל תיקחו זאת ממני. אם אני יכול עוד לצאת ולראות בבנין ירושלים – תנו לי לפחות לשמוע את ירושלים בבנינה.

12. פייבל מלצר, פני ספר תהילים:

בדחילו ורחימו ניחד את עיונו בשלישי משירי המעלות, מזמור קכ"ב. זכינו לחוויה מיוחדת בקשר עם שיר זה: שעה שתושבי ירושלים היו עוד קרובים מאד למקלטים שלהם ולגזרת האפלה חמורה בקע אור מ"קול ישראל" שהודיע בהודעה מיוחדת, לא בזמן קבוע לחדשות, כי ירושלים העתיקה נכבשה על ידי צהל. ומיד עם ההודעה הצבאית הזאת, השמיע קולו של המודיע משה חובב עלילים נלבבים ביותר, כשקרא: "שיר המעלות לדוד, שמחתי באומרים לי בית ה' נלך...". אכן אם אפשר ואם מותר לעיין דרגות במזמורי תהילים, הרי יש לומר כי ברכסים הנעלים או בפסגות הנעלות של מזמורי תהילים זהו אחד השיאים המופלאים ביותר, שכן לפנינו אחד השירים הנלבבים ביותר, נלבב הוא משום שהוא שופע לבביות רבה לנושא שעליו הוא שר, נלבב הוא משום שנושא הוא לב ישראל – ירושלים – ונלבב הוא על ידינו כי אין ספק שזהו אחד המזמורים הזכורים לנו ביותר, וכמה פסוקים ובטויים שלו שגורים על פינו תמיד.

13. הרב משה צבי נריה זצ"ל, ביטא באופן מופלא את תחושותיו לאחר מלחמת ששת הימים וכך כתב: "בין ההגיגים והתחושות של הימים הגדולים האלה, מסתמנת גם שאלה-תמיהה: מדוע לא נתן הקב"ה את ירושלים בידינו אז, בתש"ח, ובמה זכינו שהיא תוחזר לנו עתה? באורח פלא, כלל לא בדרך הטבע, היא נשמטה מידינו אז, ושוב באורח פלא, מעבר להגיון, היא ניתנה לנו, היא הוגשה לנו עכשיו. התשובה לכך רמוזה לנו בסוד-שיח של חכמי קדם. על ירושלים נאמר בתלמוד הירושלמי: "כעיר שחברה לה יחדיו – עיר שמחברת ישראל זה לזה"...אכן לפני 19 שנה פרץ הפלמ"ח דרך שער ציון, ואילו חיילי אצ"ל עמדו לפרוץ דרך שער שכס. מפולגים ומפורדים היינו. אילו הצלחנו אז, היו "שניים אוהזון" בירושלים, וכל אחד היה אומר "כולה שלי. ירושלים היתה הופכת למקור של פירוד, לסיבה של מריבה ומדון. סלעי ירושלים היו הופכים לסלעי מחלוקת, "ואילו ירושלים לא נתחלקה לשבטים", היא ניתנה לעם ישראל כולו...ירושלים באה להרבות שלום בעולם.

ולכן: רק עתה כשנכנסנו כולנו דרך שער אחד, שער האריות, "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא" – רק עתה כשכולנו מאוחדים, כבראשנו עומדת ממשלת ליכוד לאומי, כשמאחורינו עומדים בלב אחד כל אחינו אשר בתפוצות הגולה, רק עתה זכינו למאורע הגדול: המחזיר שכינתו לציון, החזיר לנו את ירושלים!"

14. "ירושלים הבנויה, כעיר שחברה לה יחדיו". "אמר ר' יהושע בן לוי- עיר שעושה כל ישראל חברים" (ירושלמי חגיגה, ב' ו')

15. מלבים: והנה יש הבדל בין שלום ובין שלווה שלום הוא השלום החיצוני ושלווה הוא השלוה הפנימית, אמר שע"י שישראל יהיה להם שלווה פנימית, שעל זה אמר אוהבין – שיהיה אהבה ביניהם הגם שלא יהיה להם שלום עם אויביהם החיצונים זה יגרום שלום ירושלים החיצון,